

УДК: 141.7:111.6:111.2

М.О. МЕГРЕЛІШВІЛІ (кандидат філософських наук, доцент, докторант)

Інститут вищої освіти Національної академії педагогічних наук України, Київ, Україна

E-mail: megrelishvili@list.ru

МОЖЛИВОСТІ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ КОНСТРУКТИВНОГО І ДЕСТРУКТИВНОГО В СУСПІЛЬНОМУ БУТТІ

У статті з'ясовується методологічний потенціал діяльнісного підходу при дослідженні взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в суспільному бутті. Аналізуються різні підходи до розуміння поняття «діяльність».

***Ключові слова:** діяльнісний підхід, діяльність, взаємозв'язок, конструктивне, деструктивне*

Вступ

На сьогоднішній день методологія має у своєму розпорядженні значну кількість методів та підходів, використовуючи які можна здійснити соціально-філософський аналіз певної проблеми. Плюралізм є не тільки однією зі специфічних рис сучасного соціуму, але і характерною рисою соціогуманітарного пізнання. Домінування плюралізму в останньому пояснює наявність у різних дослідженнях примхливих комбінацій тих чи інших принципів, методів, підходів, які на перший погляд не сумісні, втім, вдале застосування яких дозволяє отримати цікаві результати. Разом з тим, у вітчизняному суспільствознавстві спостерігається необґрунтоване використання в науковому пошуку тих методологічних засобів, які в певний період розвитку філософського знання вважаються «модними», наприклад, синергетичного підходу. Нерідко таке використання обмежується некритичним запозиченням понятійно-категоріального апарату синергетики, що суттєво не допомагає вирішувати дослідницькі завдання. При цьому, зрозуміло, методологічний потенціал самого підходу повною мірою не розкривається, більше того, його методологічні можливості дискредитуються. Також характерною рисою нинішнього етапу розвитку вітчизняного суспільствознавства є те, що в дисертаційних роботах, наукових статтях має місце серйозна критика або відбувається ігнорування деяких методологічних надбань радянської філософії, які, на думку багатьох дослідників, не відповідають вимогам часу. Так, наприкінці ХХ – початку ХХІ століття діяльнісний підхід, основні ідеї якого були розроблені у радянській психології (С. Рубінштейн, О. Леонтьєв та ін.), філософії (Г. Батищев, Е. Юдін та ін.), зазнав нищівної критики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

В. Лекторський, досліджуючи перспективи діяльнісного підходу у

сучасних умовах, зазначає, що звинувачення на його адресу зводяться до наступних: по-перше, він розумівся як інтерпретація та розвиток деяких важливих марксівських ідей, тому негативне сприйняття філософії К. Маркса, що властиве сучасності, поширюється і на діяльнісний підхід; по-друге, конкретні теорії діяльності зіткнулися з рядом проблем, які, на думку критиків діяльнісного підходу, не можуть бути вирішені в рамках цих теорій, а передбачають вихід за них; по-третє, діяльнісний підхід передбачає дуже вузьке розуміння філософії, яке було можливе тоді, коли радянські дослідники мали погане уявлення про сучасні філософські концепції [5, с. 328]. Між тим, у наш час науковці, переважно пострадянського простору, продовжують використовувати діяльнісний підхід у різних дисциплінах суспільно-гуманітарного циклу, адаптуючи його до сучасних умов і конкретної проблеми. Одним із проявів такої адаптації є те, що у поширеному сьогодні конструктивізмі деякі дослідники (В. Лекторський, В. Петренко, В. Швирьов та ін.) знаходять спільні риси з діяльнісним підходом. Зокрема В. Лекторський стверджує: «... конструктивний реалізм не що інше, як сучасна версія діяльнісного походу...» [3, с. 6]. У свою чергу В. Петренко зазначає, що діяльнісний підхід «... має з конструктивізмом багато загальних положень. Знову ж таки у ряді статей я намагався показати, що, взагалі-то, одним з родоначальників сучасного конструктивізму можна вважати Л.С. Виготського» [3, с. 13-14]. Отже, звернення до діяльнісного підходу в науковому пошуку відбувається незважаючи на його серйозну критику, панування методологічного плюралізму та широку доступність сучасних західних філософських (соціологічних, психологічних і т.ін.) ідей, що стало можливим завдяки глобалізаційній відкритості, зокрема функціонуванню мережі Internet. Така ситуація може свідчити, по-перше, про вірність традиції, по-друге, про те, що методологічні можливості даного підходу не вичерпано.

Мета статті – з'ясувати методологічні можливості діяльнісного підходу при дослідженні взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в суспільному бутті.

Обговорення проблеми

Ми дотримуємося традиційного розуміння «діяльності», яке полягає у тому, що це «... специфічно людська форма активного відношення до оточуючого світу, зміст якої складає його доцільну зміну та перетворення» [8, с. 633]. Сучасні дослідники О. Боровських та М. Розов пропонують розглядати діяльність не як функцію індивіда, який має свідомість, а як функцію суспільства. На їх думку, саме суспільство є суб'єктом діяльності, а людина тільки приймає участь у її реалізації. Звідси їх висновок – мета освіти не стільки набуття професійних знань та вмінь, скільки підготовка людини до майбутньої діяльності у суспільстві, адже у різних життєвих ситуаціях люди прагнуть зберегти не стільки професію, скільки діяльність, якою вони оволоділи. Науковці зазначають: «... кожна діяльність – педагогічна, наукова, фінансова або виробнича – це одночасно і одна з функцій суспільства, і елемент структури того ж суспільства. Адже ми

Мегрелішвілі М.О., 2012

відносимо людей до тих або інших співтовариств саме за ознакою діяльності (у новому її розумінні). Таким чином, саме через призму діяльнісного підходу ми починаємо виразно бачити суспільство як систему – як об'єктивну відповідність між структурою цього об'єкту і функціями елементів цієї структури» [1, с. 95]. Виходячи з розуміння діяльності як функції суспільства, О. Боровських та М. Розов дійшли висновку, що мета діяльності – це «... ідеальний об'єкт, що є результатом відображення в нашій свідомості об'єктивної соціальної необхідності» [1, с. 96]. Такий погляд на діяльність наводить на певні міркування. Зокрема, виникає питання щодо деструктивної діяльності, вона також є функцією суспільства? Самі автори цього аспекту діяльності не торкаються, але у примітці до статті «Категория деятельности и деятельностьныи принципы в педагогике» зазначають, що «... тероризм – теж діяльність, і зайнялися нею люди, які були від якоїсь іншої діяльності відчужені, як правило – в результаті руйнування самої цієї діяльності» [1, с. 101]. Загальновідомо, що людина не існує як ізольована від певних суспільно-історичних умов особа і не може реалізувати себе інакше як у діяльності. Конкретні умови породжують запити на конкретні види діяльності. Якщо різні види діяльності є функціями суспільства, тоді деструктивна діяльність (у її різних формах) також є його функцією. Мабуть, такий погляд певним чином знімає відповідальність за дії, спрямовані на негативно-руйнівне перетворення світу, з конкретних осіб та перекладає цю відповідальність на зовнішні чинники.

Е. Юдін, маючи на увазі вживання поняття «діяльність» у контексті наукового мислення, показав його поліфункціональність:

«1) діяльність як пояснювальний принцип – поняття з філософсько-методологічним змістом, що виражає універсальну основу (або, в більш обережному формулюванні, універсальну характеристику) людського світу;

2) діяльність як предмет об'єктивного наукового вивчення, тобто щось таке, що розчленовується і відтворюється в теоретичній картині певної наукової дисципліни відповідно до методологічних принципів останньої, зі специфікою її завдань і сукупністю основних понять;

3) діяльність як предмет управління – те, що підлягає організації в систему функціонування і (або) розвитку на основі сукупності фіксованих принципів;

4) діяльність як предмет проектування, тобто виявлення способів та умов оптимальної реалізації певних (переважно нових) видів діяльності;

5) діяльність як цінність, тобто розгляд місця, яке займає діяльність у різних системах культури» [14, с. 250].

Таке розуміння функцій поняття «діяльність» відповідає сучасним реаліям. Наприклад, значення розробки і аналізу діяльності як предмету проектування в останні десятиліття суттєво зросло, стало життєво необхідним у нинішньому соціумі, оскільки може попередити неочікувані та небажані наслідки від реалізації нових проектів. При цьому потенційна деструктивність властива навіть таким видам діяльності, які мають на меті

вирішення локальних або навіть глобальних проблем людства. У зв'язку з цим можна пригадати завдання, які ставить трансгуманізм, пов'язані зокрема з модифікацією людини, можливістю появи постлюдини, а також потенційні небезпеки, широко обговорювані науковцями, що можуть супроводжувати і бути наслідком реалізації цих завдань. «Звичайно, неможливо передбачати всі наслідки тієї або іншої діяльності, що свідомо проектується, бо вона завжди включається в складну мережу природних і квазіприродних процесів. Думка про можливість повного контролю за результатами діяльності – не більше ніж ілюзія... В той же час міра передбачення може бути різною, і якби результати діяльності не можна було передбачити хоча би в деякій мірі, то вона була б безглуздою... Людина не може не проектувати своє майбутнє, хоча реалізація проектів ніколи не збігається повністю із задумом» [5, с. 338-339].

Слід відзначити, що найбільшій критиці зазнає перша зі згаданих функцій поняття «діяльність», тобто розуміння її як універсальної основи людського світу. Втім, сам Е. Юдін зазначав, що існує значна кількість соціальних явищ, які зберігають з діяльністю певну форму фундаментального зв'язку, але не вимагають звернення до неї та пояснення через це поняття. На думку філософа універсальність поняття «діяльність» «... іноді як би підштовхує до перебільшення його пояснювальних можливостей, до прагнення відповісти з його допомогою на питання, які вимагають інших засобів пояснення» [14, с. 276]. Враховуючи цю обставину, спробуємо обґрунтувати необхідність застосування діяльнісного підходу та з'ясувати його методологічні межі при дослідженні взаємозв'язку конструктивного і деструктивного у суспільному бутті.

Діяльність як індивідуальна, так колективна в усіх можливих її видах (матеріальна, соціальна, духовна) є основою виникнення зазначеного взаємозв'язку. Це обумовлено:

по-перше, тим, що діяльність сама по собі може бути конструктивною, тобто спрямованою на створення суспільнокорисного, чи деструктивною, тобто спрямованою на руйнування;

по-друге, тим, що деструктивність може виступати необхідним елементом конструктивної діяльності;

по-третє, тим, що деструктивність може виступати як неочікуваний або непередбачений наслідок конструктивної діяльності;

по-четверте, тим, що результати конструктивної діяльності можуть бути використані зі злочинними намірами;

по-п'яте тим, що деструктивні наслідки або прояви діяльності можуть стимулювати соціального суб'єкта на нову конструктивну діяльність, спрямовану на подолання та попередження негативних ефектів.

Зупинимось на цих положеннях більш докладно.

1. Якщо виходити з традиційного визначення поняття «діяльність», в якому підкреслюється, що її зміст у доцільній зміні та перетворенні світу, то поділ на конструктивну і деструктивну діяльність виглядає необґрунтованим. Адже деструктивність явно не відповідає доцільному

перетворенню, а конструктивна діяльність є синонімом творчості чи просто діяльності. Проте, у ХХ столітті стало очевидним, що доцільне перетворення світу дуже часто має деструктивні наслідки. Виникає необхідність запровадження понять, що підкреслили б позитивні або негативні зміни у світі, які є результатом людської діяльності. У цей період деструктивність як така, а також у контексті аналізу різних суспільних явищ, стає предметом дослідження психологів, соціологів, філософів (варто згадати ґрунтовну працю Е. Фромма «Анатомія людської деструктивності»). Серед існуючих її тлумачень звернемо увагу на наступне. С. Храпов, дослідивши соціально-філософську інтерпретацію деструктивності у психоаналітичних концепціях (К. Юнга, А. Адлера, Е. Фромма), прийшов до висновку, що вона «... являє собою розгляд даного феномена як процесу руйнування духовного світу людини, що призводить до масштабних негативних соціальних наслідків» [12, с. 13]. Взагалі, на початку ХХІ століття феномен деструктивності активно досліджується російськими науковцями, серед яких: Г. Борисова, С. Вершинін, І. Лисак, О. Сатибалова, С. Храпов, О. Царев, Н. Цойлік та ін. Зокрема І. Лисак пропонує визначити деструктивну діяльність людини як специфічну форму «...активного відношення суб'єкта до світу або самого себе, основним змістом якої є руйнування існуючих об'єктів і систем» [6, с. 3]. Серед форм деструкції авторка виділяє наступні: «Деструкція, спрямована ззовні, може мати на меті знищення іншої людини (вбивство (індивідуальне або масове), котре може здійснюватися в ході війни, канібалізм); руйнування соціуму або певних суспільних відносин (терористичний акт, революція, державний заколот), руйнування неживих предметів, архітектурних пам'яток і інших творів мистецтва (вандалізм), а також природного середовища. Аутодеструкція (з грец. мови autos – сам) різнопланова, вона включає не тільки суїцид – тотальну форму саморуйнівної діяльності людини, але й різні форми деструктивних змін особистості» [6, с. 8-9]. І. Лисак докладно проаналізувала біологічні, психічні та соціокультурні засади деструктивної діяльності. Вона відзначає, що зрозуміти загальну поширеність деструктивної діяльності можна, якщо врахувати, що людина є надскладною системою, єдністю порядку і хаосу, і прагнення до деструкції – це прояв хаосу, що здійснює значний вплив у біфуркаційні періоди індивідуального життя. На думку авторки «... схильність до деструктивної діяльності закладена в самій природі людини, і повністю викоренити її неможливо» [7].

Відштовхуючись від поняття «деструктивна діяльність» і поняття «конструктивний (продуктивний) конфлікт» (тобто такий «... що позитивно впливає на структуру, динаміку й результативність соціально-психологічних процесів і слугує джерелом самовдосконалення й саморозвитку особистості» [4]), визначимо конструктивну діяльність як специфічну форму активного відношення суб'єкта до світу або самого себе, яка спрямована на позитивні зміни в існуючих об'єктах і системах та виступає джерелом вдосконалення і розвитку як окремої особистості, так і суспільства в цілому. Підкреслимо,

що поняття «деструктивна діяльність», «конструктивна діяльність» повинні позначати людську активність тоді, коли відбувається в цілому збіг мети і результату діяльності, в першому випадку це є негативні зміни та руйнування, в другому випадку – позитивні зміни та вдосконалення.

2. Відомо, що деструктивне може бути необхідним елементом конструктивної діяльності і через це сприяти розвитку соціуму, що найяскравіше проявляється в процесі творчості або реформування будь-якої галузі. На цей факт звертали увагу науковці, які досліджували або деструкцію, або соціальні зміни, або творчість. Зокрема О. Родіна, проаналізувавши діяльнісний підхід як провідну методологію вивчення творчості, стверджує: «Сутність творчості складає єдність конструктивного і деструктивного початків. Без руйнування неможливе творення нового. Деструктивність на рівні творчості індивіда-суб'єкта полягає в руйнуванні стереотипів пізнання та діяльності, подоланні застарілого та малоефективного, як атрибут критичного мислення, яке спільно з творчим робить можливим здобуття нового. На рівні суспільства як макросуб'єкта творчості деструктивне виступає чинником відбору інновацій, що продукуються культурою, як обмежувач кумулятивних процесів» [10, с. 12]. Як бачимо, у даному випадку деструктивність не тотожна ані деструктивній діяльності, ані соціально-філософській інтерпретації деструктивності у психоаналітичних концепціях, про які йшлося вище. Деструктивність у цьому аспекті виконує позитивну функцію, без неї був би неможливий прогресивний розвиток як суспільства в цілому, так і окремої особистості.

3. Деструктивність може виступати як неочікуваний або непередбачений наслідок конструктивної діяльності. Це положення пов'язане з попереднім, проте, тут розкривається негативна сторона творчої діяльності, зокрема наукової, при цьому деструктивність виконує саме негативно-руйнівну функцію. Взагалі, непередбачені та ненавмисні наслідки соціальної дії у ХХ столітті було ґрунтовно досліджено Р. Мертоном. Про ризики та деструктивність соціальних змін, що супроводжують інновації, йдеться у працях багатьох авторів, зокрема У. Бека, Е. Тоффлера, П. Штомпки та ін. Причини ризиків та самі ризики різноманітні. Однією з найбільш суттєвих рис, що визначає обличчя сучасного суспільства, є значна швидкість змін, зумовлена стрімким темпом науково-технічних відкриттів та їх впровадженням, що все більше зростає. Е. Тоффлер, запропонувавши термін «футурошок», наступним чином розкриває його сутність: «Вирвіть раптово індивіда з його власної культури і помістіть його в оточення, що різко відрізняється від власного, з іншим набором підказок – іншими поняттями про час, простір, працю, кохання, релігію, секс і все інше, – потім відніміть у нього будь-яку надію побачити більш знайомий соціальний ландшафт і його страждання від переміщення подвоються. Більш того, якщо ця нова культура сама знаходиться в постійному хаосі і якщо – ще гірше – її цінності безперервно змінюються, відчуття дезорієнтації ще більше посиляться... Тепер уявіть, що не лише індивід, а ціле суспільство, ціле покоління – включаючи його найслабкіших, найменш розумних і найбільш

іраціональних членів – раптом переноситься у цей новий світ. В результаті – масова дезорієнтація, шок майбутнього у великих масштабах» [11, с. 24]. Зазначене питання досліджувалося мислителем ще у 60-70-х роках ХХ століття. За цей період з'явилося нове покоління, представники якого набували соціальних навичок за умов стрімких соціальних змін. Відповідно вони є більш пристосованими до постійно зростаючої соціальної динаміки, втім, не можна сказати, що проблема адаптації втратила свою гостроту та актуальність.

4. Досягнення цивілізації в різних галузях використовуються або можуть бути використані зі злочинними намірами: різні технічні засоби – для терористичних актів або хакерських атак; знання, здобуті з психологічних та медичних наук – для маніпуляції людською поведінкою і т.ін. Для більш глибоко розуміння цієї ситуації слід звернутися до концепції «небезпечного знання». Р. Поттер зазначає: «...небезпечне знання формується швидше в порівнянні з мудрістю, яка необхідна для управління ним. Сучасні методи подолання безодні між науковими знаннями і політичним управлінням не адекватні поставленому завданню виживання» [9]. Вітчизняний дослідник В. Чешко, спираючись на класичне визначення небезпечного знання, що було запропоновано Р. Поттером, стверджує, що згідно з семантичним аналізом небезпечним знанням можуть бути визнані наступні результати науко-дослідних розробок:

«...отримана в ході наукових досліджень інформація про людину і навколишній світ, результати технологічного використання якої суспільство в даний час не може передбачати і/або ефективно контролювати;

наукові концепції, які вступають у конфлікт з ментальними настановами, етичними нормативами, ... постулатами ідеолого-політичних доктрин і релігійних вчень, що є базисними для даного типу цивілізації;

засновані на наукових розробках технології, що відкривають принципову можливість цілеспрямованого і широкомасштабного втручання людини у власну біологічну природу (реконструкція генома *Homo sapiens*)...» [2, с. 389-390].

При цьому, чим вищий рівень наукового розвитку, тим менше потрібно індивідів для того, щоб спричинити деструктивні ефекти значного масштабу. Таким чином кожний новий щабель науково-технічного прогресу збільшує ймовірність настання антропологічної катастрофи.

5. Деструктивні наслідки або прояви діяльності можуть стимулювати соціального суб'єкта на нову конструктивну діяльність, спрямовану на подолання та попередження негативних ефектів. Мабуть, починаючи з другої половини ХХ століття це не просто один з можливих варіантів активного відношення до оточуючого світу, це необхідність, ігнорування якої ставить на межу виживання людський рід.

З одного боку, науково-технічний прогрес зупинити або загальмувати неможливо і кожне наступне відкриття поряд з суспільною користю може нести потенційну загрозу різних масштабів. Тому аналіз і рекомендації, що

готують для урядів та міжнародних організацій фахівці в різних галузях з метою нейтралізувати ризики розвитку, активна розробка етичних засад науково-дослідницької діяльності, зокрема поява і розвиток біоетики, свідчать саме про здійснення такої конструктивної діяльності. В. Чешко, вказуючи на особливість сучасної науки, зазначає, що відбувається розшарування єдиного процесу наукового пізнання на два автономних за своїми соціальними функціями потоки: небезпечного знання і знання, що попереджує. «Відношення між обома складовими наукового пізнання асиметричні. Приріст «небезпечного знання» необхідний для розвитку «знання, що попереджує», але останнє саме по собі існувати не може – фактичний матеріал для наукового прогресу в цій області поставляє його партнер. «Небезпечне знання» виступає як автокаталізатор власного прогресу і каталізатор «знання, що попереджує». Останнє, інгібуючи поступальний розвиток «небезпечного знання», позбавляє себе бази для власного приросту. Надмірний потенціал «небезпечного знання» загрожує кризою, а потім і саморуйнуванням техногенної цивілізації, надмірний розвиток «знання, що попереджує» – призведе до стагнації техногенної цивілізації, позбавляючи її адаптаційної пластичності» [2, с. 395].

З іншого боку, деструктивні аспекти розвитку сучасного світу не обмежуються лише проблемою інновацій, мабуть, тому термін «конструктивний діалог» став одним з найбільш вживаних у промовах політичних діячів.

Як бачимо, всі названі обставини тісно взаємопов'язані, тому для їх вивчення потрібно комплексне дослідження.

Складний багатоаспектний характер взаємозв'язку конструктивного і деструктивного у суспільстві не дозволяє зводити його існування виключно до діяльності окремих осіб або певних суспільних груп. Так, поштовхом до розгортання цього взаємозв'язку може бути неадекватне сприйняття індивідом, соціальною групою, більшою частиною населення певної події або сукупність випадкових факторів не пов'язаних безпосередньо з конкретною діяльністю. Проте, означені обставини свідчать, що діяльність у цілому або якийсь з її структурних елементів може бути тією основою, на якій він формується.

Саме тому на структурі діяльності слід зупинитися окремо. Серед найбільш поширених її тлумачень є наступні підходи.

1. «Загальна структура діяльності включає мету, засіб, результат і сам процес діяльності» [14, с. 247]. Е. Юдін зазначає, що свідомість грає у діяльності подвійну роль: з одного боку, як внутрішній компонент, засіб контролю над сферою діяльності, з іншого боку, сфера свідомості є зовнішньою по відношенню до діяльності як джерело формування уявлень про її цілі, сенс, оцінку [14, с. 247]. Таке розуміння структури діяльності повторюється В. Бажановим у «Энциклопедии философии и эпистемологии науки. М., 2009». При цьому підкреслюється, що основні цілі діяльності знаходяться поза сферою самої діяльності, в області ідеалів, мотивів, цінностей [13, с. 177].

2. В інших визначеннях у структуру діяльності додається ще уявлення про суб'єктний і об'єктний компоненти.

Оскільки основні цілі діяльності знаходяться поза сферою самої діяльності, тому це може бути одним з обмежень при застосуванні діяльнісного підходу до вивчення взаємозв'язку конструктивного і деструктивного у суспільстві. Неможливо повноцінно дослідити зазначений взаємозв'язок не приділивши увагу меті діяльності, адже найчастіше у діяльності конкретних осіб або соціальних груп спостерігається взаємозв'язок у вигляді: «конструктивна мета → деструктивні наслідки». Соціально-філософський аналіз взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в суспільстві не може обмежитися застосуванням лише діяльнісного підходу. Зазначений взаємозв'язок реалізується у конкретних суспільно-історичних умовах розвитку, на різних рівнях суспільного буття, має різноманітні форми прояву. Тому таке осмислення передбачає комплексне використання ще і діалектичного, герменевтичного, компаративного методів та синергетичного підходу.

Використання основних принципів і категорій матеріалістичної діалектики допоможе розкрити загальні закономірності, форми прояву, фактори та механізми взаємоперетворення конструктивного і деструктивного у суспільному бутті. Герменевтика, як мистецтво тлумачення текстів, стане у нагоді при аналізі філософської, соціологічної, політологічної, психологічної спадщини, що прямо чи опосередковано стосується зазначеної проблеми. Компаративний (порівняльний) метод сприятиме розкриттю подібності та відмінності проявів взаємозв'язку конструктивного й деструктивного в певних соціальних явищах на різних етапах розвитку суспільства й у різних культурах. Застосування синергетики дасть можливість виявити і проаналізувати різні аспекти самоорганізаційних суспільних процесів, що сприятиме більш повному розкриттю закономірностей суспільства. Так, наприклад, уявлення про конструктивне і деструктивне в суспільстві можуть бути поглиблені концепціями порядку і хаосу, конструктивної ролі випадковості, резонансного управління тощо.

Висновки

Застосування діяльнісного підходу при дослідженні взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в суспільстві обумовлене тим, що діяльність як індивідуальна, так колективна в усіх можливих її видах є основою його виникнення. Це пояснюється тим, що: діяльність сама по собі може бути конструктивною чи деструктивною; деструктивність може виступати необхідним елементом конструктивної діяльності; деструктивність може виступати як неочікуваний або непередбачуваний наслідок конструктивної діяльності; результати конструктивної діяльності можуть бути використані зі злочинними намірами; деструктивні наслідки або прояви діяльності можуть стимулювати соціального суб'єкта на нову конструктивну діяльність. Втім, складний багатоаспектний характер

взаємозв'язку конструктивного і деструктивного у суспільстві не дозволяє зводити його існування тільки до діяльності окремих осіб або певних суспільних груп. Це вимагає використання в дослідженні інших методологічних засобів, зокрема діалектичного, герменевтичного, компаративного методів, синергетичного підходу, що допоможе наблизитися до розкриття сутності, змісту, рівнів прояву та інших аспектів досліджуваного взаємозв'язку.

Перспективним у подальшому дослідженні є з'ясування особливостей взаємозв'язку конструктивного і деструктивного в інформаційному суспільстві.

Список літератури

1. Боровских А.В. Категория деятельности и деятельностные принципы в педагогике / А.В. Боровских, Н.Х. Розов // Вопросы философии. – 2012. – № 5. – С. 90–102.
2. Глазко В.И. «Опасное знание» в «обществе риска» (век генетики и биотехнологии): Монография / В.И. Глазко, В.Ф. Чешко. – Харьков : ИД «ИНЖЭК», 2007. – 544 с.
3. Конструктивизм в эпистемологии и науках о человеке (материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 2008. – № 3. – С. 3–37.
4. Конфликт продуктивный (конструктивный) [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://psychology.net.ru/dictionaries/psy.html?word=429>
5. Лекторский В.А. Деятельностный подход: кризис или возрождение? / В.А. Лекторский // Наука глазами гуманитария / Отв. ред. В.А. Лекторский. – М. : Прогресс-Традиция, 2005. – С. 327–344
6. Лысак И.В. Механизмы и последствия деструктивной деятельности человека [Электронный ресурс] / Ирина Витальевна Лысак. – Ростов-на-Дону – Таганрог : Изд-во СКНЦ ВШ, Изд-во ТРТУ, 2006. – 80 с. - Режим доступа: <http://window.edu.ru/resource/737/69737>
7. Лысак И.В. Человек – разрушитель: деструктивная деятельность человека как социокультурный феномен [Электронный ресурс] / Ирина Витальевна Лысак. – Таганрог : Изд-во ТРТУ, 1999. – 55 с. - Режим доступа: http://sbiblio.com/biblio/archive/lisak_chelovek/
8. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Предс. научно-ред. совета В.С. Степин. – М.: Мысль, 2010.
Т. 1: А–Д. – 2010. – 744 с.
9. Поттер В.Р. Биоэтика: мост в будущее [Электронный ресурс] / В.Р. Поттер. – Киев: Изд. Вадим Карпенко, 2002. – 216 с. – Режим доступа: <http://biospace.nw.ru/evoeco/index.htm>
10. Родина Е.Н. Творчество как субъективный фактор социокультурных изменений : автореф. дис. на соискание учен.степени канд. филос. наук : спец. 09.00.11 «Социальная философия» / Е.Н. Родина. – Саранск, 2007 – 18 с.
11. Тоффлер Э. Шок будущего / Э. Тоффлер ; [пер. с англ.]. – М. : ООО «Издательство АСТ», 2002. – 557 с.
12. Храпов С.А. Социально-философская интерпретация деструктивности в психоаналитических концепциях: дис. ... кандидата философ.наук : 09.00.11 / Храпов Сергей Александрович. – М., 2006 – 161 с.
13. Энциклопедия философии и эпистемологии науки / [сост. и общ.ред. Касавин И.Т.]. – М. : «Канон+» РООИ «Реабилитация», 2009. – 1248 с.
14. Юдин Э.Г. Методология науки. Системность. Деятельность. / Эрик Григорьевич Юдин. – М. : Эдиториал УРСС, 1997. – 445 с.

М.А. МЕГРЕЛИШВИЛИ

Институт высшего образования Национальной академии педагогических наук
Украины, Киев

E-mail: megrelishvili@list.ru

**ВОЗМОЖНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТНОГО ПОДХОДА В КОНТЕКСТЕ
ИССЛЕДОВАНИЯ ВЗАИМОСВЯЗИ КОНСТРУКТИВНОГО И
ДЕСТРУКТИВНОГО В ОБЩЕСТВЕННОМ БЫТИИ**

В статье выясняется методологический потенциал деятельностного подхода при исследовании взаимосвязи конструктивного и деструктивного в общественном бытии. Анализируются разные подходы к пониманию понятия «деятельность».

Ключевые слова: деятельностный подход, деятельность, взаимосвязь, конструктивное, деструктивное.

M.MEGRELISHVILI

Institute of Higher Education of the National Academy of Pedagogical Sciences of
Ukraine, Kyiv

E-mail: megrelishvili@list.ru

**THE POSSIBILITIES OF THE ACTIVITY APPROACH IN RESEARCH OF
THE CORRELATION BETWEEN CONSTRUCTIVE AND DESTRUCTIVE IN THE
SOCIAL BEING**

The methodological potential of the activity approach in studying of the correlation between constructive and destructive in the social being was researched in the article. Different approaches to understanding the concept of "human activity" were analyzed.

Key words: activity approach, human activity, correlation, constructive, destructive.

Стаття надійшла до редколегії 23.08.12

Прийнята до друку 25.08.12